

JORDI PUJADO

Catalunya Nord, Catalunya mort, Catalunya amor

Reflexions massa dures
sobre un país massa tou

Quants noms per a un espai tan ben dibuixat per la geografia, per a aquell territori al cor dels Pirineus –i no al nord, com segles de manipulacions polítiques i interpretacions partidistes volen fer creure–, per a aquell lloc entre la serra de l’Albera i el massís de la Corbera, per a aquell amfiteatre de plana on conflueixen les tres valls del Tec, la Tet i l’Aglí i al qual la història va agregar des de sempre l’altiplà cerdà, conca alta del Segre! La Catalunya del Nord, Catalunya Nord, els Comtats, el Rosselló, le Roussillon, les Pyrenées-Orientales, le Pays Catalan i més encara... Aquests apel·latius demostren com no es pot imaginar i a qui no s’ho acaba de creure l’existència d’un problema profund d’identitat.

>> *Celebració de la Capital de la Cultura Catalana al Castellet de Perpinyà, el 2008.*

JOAN PEYTAVÍ DEIXONA > TEXT

MARÇAL MOLAS > FOTOS

Un espai que no té nom –perdó, que en té massa– desvela la seua feblesa, el seu dubte i la seua mancança. Al llarg d’una història que encara no ha pas acabat, qui ha aconseguit de fer-se’n amo ha provat sempre de donar-li un nom. Però existeix de debò i si s’hagués de demostrar, només per defecte, podríem dir que ell és perquè no s’adscriu als seus veïns més immediats. Quan un estranger hi arriba, té la sensació que ja no és a França però que encara no és a Espanya, que és en un territori de transició més enllà del Llenguadoc i encara diferent de la Catalunya autonòmica.

Malgrat tot, aquesta terra ha sobreviscut en la seua unitat borda, en el seu espai

improbable, i ha desenvolupat un paper específic que cadascú, mirant-s’ho del sud o del nord estant, coneix, reconeix i alhora intenta d’arreplegar cap a seu, tot i tenint-hi un interès relatiu.

Una catalanitat en francès

Aquesta incapacitat a donar-se un nom no fa pas perdre el sentit d’alguna cosa, allò que, sense donar-li nom, configura una identitat. En podria esbrinar i assajar una definició a partir del viscut i el sentit de la gent.

Des de dins, entre aquells que des de fora seran vists com els nord-catalans, la comunitat abusivament, subjectivament i sense possibilitat de ser altrament, definida com

És sobretot una catalanitat en francès, que al sud de la frontera estatal no s’entén gaire

>> *Sant Miquel de Cuixà.*

de soca-rel, la minoria majoritària constituïda del fons de població encara local, feta de nord-catalans, de principatins, d'andalusos i francesos catalanitzats i d'un poc de moltes altres minories, a aquella minoria subjectiva l'he sentit diverses vegades a la meua vida definir les poblacions de la manera següent. Per parlar d'un individu que no és un nadiu o vist com a tal de la Catalunya del Nord però provinent del nord de la «ratlla de França», la gent pot dir -i en català-: «Aquest és pas d'aquí, és pas francès...». Per definir un català del sud de l'Albera, dirà: «Aquest és espanyol». Els altres, estrangers, gairebé no es defineixen. Així s'ha expressat, entre dos errors però potser enmig del seny, una certa comunitat de catalanitat dels nord-catalans que fins ara ho han verbalitzat en català. Però això ja s'acaba i la identitat no és tan sols cosa de l'individu, de l'esfera privada, del carrer entre nosaltres: això ja ha passat al camp públic i intel·lectual, dels qui pensen i pensen governar.

Em dic que sort que un dia, no gaire llunyà, aquest problema haurà desapare-

gut, perquè aquells que definien els nord-catalans com *els francesos* i els sud-catalans com *els espanyols* s'hauran mort; són aquells que encara parlen català, que l'han après a casa, dels pares. Desapareguda la seua generació, tots podrem dir que *sem* o que *som* catalans, però ni això em crec, perquè els qui ho diran d'ara endavant, no es pensen pas la catalanitat d'aquesta manera. La pronuncien sense parar, se n'omplen la boca, la venen perquè porta diners, la fan servir, la maltracten i n'abusen. S'empastissen, perdó, s'empastifen de catalanitat, sense saber-ne gran cosa. És una catalanitat de llibres, de teles, de xarxes virtuals, una catalanitat feta de trobades insípides o d'aplecs artificials, malgrat unes bones voluntats militants que encara malden per existir i feinegen en molts àmbits. És sobretot una catalanitat en francès, que al sud de la frontera estatal no s'entén gaire. Però què és aquesta paraula que usem cada dos per tres en aquest espai de terres entre Albera i Corbera? Què hi posa l'*Homo nordcatalanicus* de base?

**Com s'ha pogut passar del cultiu al cotiu?
Com és que els vins tenen una *route*
ara que no hi ha més vinyes?**

L'última invasió

Un dia de l'últim decenni del segle xx se'ns va inventar la catalanitat, aquí, entre l'estany de Salses, el cap de Cervera i el port de Pimorent. Malgrat que Mn. Alcover ja la recull al seu immens diccionari, mai no se l'ha fet servir tant com aquí i ara. De fet se'ns la va batejar quan va passar a ser objecte en comptes de ser subjecte, es va començar de celebrar-la com una cosa quan va deixar d'existir com a realitat viscuda; va passar la mateixa cosa amb la llengua: mai no s'havia parlat tant del català i mai no se l'havia parlat tan poc.

La catalanitat sobretot es va inventar per no parlar de català o de catalanisme i tothom s'hi va aferrar, la gent s'hi va amarrar, s'hi va voludar i rebolcar. Fins al despropòsit. Era la paraula adient per a un discurs políticament correcte que no necessitava la llengua catalana per expressar-se ni per definir coses i causes massa catalanes; la llengua de totes maneres ja era perduda o donada per perduda, salvant els fòssils lèxics per fer-ne *souvenirs*. Llavors es va retrobar el fet d'ésser català, de parlar de coses catalanes, de pensar en clau catalana, de transgredir el vell ordre establert per segles d'ancoratge a l'estat-nació França, però en un quadre alliberat del complex ideològic.

Per què va sorgir el fenomen? Segurament per la raó que, aquells anys de fa vint

anys, els habitants d'aquell tros de república francesa es van recordar del seu origen català en veure arribar a semalades, any rere any, unes poblacions forasteres que els aigualien, que els movien els sòcols fundadors, una gent vinguda sobretot d'un nord francès, diferent en moltes coses i semblant en altres, una gent que va qüestionar de fora i de dintre estant l'autòcton i la seua identitat: era una situació que des de feia temps, decenni, no es donava, però que ràpidament i inconscientment es va obrir pas. En aquells moments dels 90, la gent es va començar a sentir envaïda i no va voler pas morir d'inanició. Això va coincidir amb un temps de perspectives noves i de mirades canviants. I per cada banda de la frontera.

Després del període «roig», al Principat es va viure el període «negre» del franquisme: aquells «pobres espanyols» ho van tenir més difícil que els «catalans francesos», i aquests els ho feien comprendre ben bé quan passaven la frontera per anar a estiu a la Costa Brava dels anys 60 o 70 o quan anaven a comprar cases o coses a *Rosas, Figueras, La Escala o Playa de Aro...* Però el final de la dictadura i els anys 80 van canviar el xip: França no anava tan bé com anys o decenni anteriors, i la Catalunya esdevinguda autònoma entrava en un període de bonança, sobretot més endavant, a partir dels Jocs Olímpics del 1992 –una fita cabdal en l'inconscient col·lectiu dels nord-catalans.

Catalans de Catalogne

Els habitants dels Pirineus Orientals, gent amarrada al seu espai, gent acostumada des de segles a adaptar-se als canvis per ser fronterers, van girar-se un xic d'esquena a veure què passava més enllà del Pertús o de Figueres, i van observar que potser pagaria la pena de recordar-se que ells també eren *uns* catalans. Però òbviament i prou de pressa es van trobar amb la realitat i van descobrir el desencís: mentre ells feien la viu-viu en les fondàries de França, uns altres catalans, «espanyols», s'havien fet la vida com calia en el Nord d'Espanya. I dit de manera brutal i trivial, van ensopegar amb aquella realitat tan crua: la Catalunya del Nord, en un marc francès, ja era poca cosa, però igualment en un marc «català»,

Després del període «roig», es va viure el període «negre» del franquisme: aquells «pobres espanyols» ho van tenir més difícil que els «catalans francesos»

era poca cosa més. No hi teníem i no hi tenim, en cap dels dos àmbits, cap pes polític, ni econòmic, ni demogràfic.

Tot i això, la gent d'aquí dalt ha anat fent i hi ha anat creient i esperant. Ha volgut i continua volent formar part de l'embranchida que el lema *català* dibuixa als qui el fan servir.

Però també ells, que havien oblidat que eren catalans, acaben pensant que potser no tenen més el dret d'autoanomenar-se'n. Els meus conciutadans s'estan convertint en «catalans-del-Rosselló-de-França» que reconeixen la veritable Catalunya en aquella que comença en el mateix Pertús, on fa uns escassos vint anys encara començava Espanya. Una catalanitat movent, uns confins mòbils com al temps del comtat de Rosselló o de Besalú, del reialme de Mallorca, de la governació de Perpinyà, etc. Ens decantem a poc a poc cap a una catalanitat viscuda per procuració i amb orgull –tot s'ha de dir!– a través dels principatins, «els veritables catalans», ens encaminem cap a una patrimonialització irrefrenable de la llengua i la tradició. Avui tothom crida en francès «On est fiers d'être catalans!» o s'ho fa imprimir sobre samarretes. També hom posa banderes catalanes a pertot arreu per a qualsevol manifestació, per vendre qualsevol producte, hom s'enorgulleix de ser *l'accent catalan de la République française* o de viure *en Catalogne*, però tot això em fa l'efecte que estem obrint el camí del museu, d'un gran museu dels avantpassats, això sigui dit, i d'una catalanitat per fi assumida però ben poc viscuda o normalitzada. Sobretot, això sembla respondre al gran desplegament politicomediàtic d'acolliment dels *nouveaux catalans*, que setmana rere setmana es bategen en piscolabis municipals o grans misses departamentals: no ens hem de queixar, ara ja tenim tot el que volem per viure en català. Crec sobretot que això té per intenció de netejar els prejudicis tan encrancats dels francesos que durant dècades ells han erigit en dogma i que deien que el *Roussillon* seria el país més preciós del món si no hi hagués els catalans i la tramuntana. Contràriament a les oportunitats infinites que pot oferir la globalització als «petits», altra vegada el català del nord no sembla veure-hi la seua i, altre cop, es troba en la incapacitat de fer-se reconèixer fora del model francès.

Baldament m'enganyessi! O tant de bo m'equivoqués! Ni que fos perquè vull ser optimista i creure de manera ingènua que el meu món català en el futur serà més català de debò.

La crisi permanent

Però per què els nord-catalans han renunciat a l'esperit català que els ha fet guanyadors en les hores més fosques de la seua història? On és l'esperit emprenedor dels negociants d'un antuvi no gaire llunyà? Com s'ha pogut passar d'un espai econòmic integrat als mercats diversos que ha conegut el país a un *no man's land* econòmic que no aposta per res mentre els veïns ens passen per sobre? Com s'ha pogut passar del cultiu al cotiu? Com és que els vins tenen una *route* ara que no hi ha més vinyes? Com és que la proa de Sant Carles, puntal de mida europea, s'ha convertit en la gran desconeguda de la població local? Per què Girona, més petita, és més important que Perpinyà en molts sectors?

Hem passat a ser una *sun belt* de baixa categoria que sembla plaure a tothom i convèncer el personal directiu. Les nostres carreteres, que no coneixen els problemes de sobredosi de les grans ciutats veïnes, són una catàstrofe permanent. Hem perdut un aeroport, estem perdent un port, vivim de

Hom posa banderes catalanes a pertot arreu, per vendre qualsevol producte, hom s'enorgulleix de ser *l'accent catalan de la République française*

subsidis estatals i de biatilles. La urbanització creix sense seny ordenador. Per què? Per tenir més diners. Per fer què? Camps de futbol, de tennis, rotondes i més urbanitzacions. Si no hi ha controls del mercat, de l'ocupació i atracció d'empreses, de què serveix tenir més gent? Sobretot ara que els qui vénen no són jubilats i no tenim gran cosa a oferir-los.

Aleshores, per sobreviure, ens encantem amb *vide-greniers* i ens enlluernem amb anades a la Jonquera o Figueres, allà on la vida és més bona, malgrat que és l'únic indret de la rodalia on se sent a parlar de crisi. Aquí és la crisi permanent des de fa dècades i no ens n'avisem: hi estem immersos.

La solució que se'ns projecta i proposa des de fa mig segle és el turisme, però n'hi ha per riure des de fora i plorar des de dins: què podem fer respecte al potencial dels competidors de la costa mediterrània occidental? Sí, és allò a què se'ns ha destinat des de la Segona Guerra Mundial per part de les altes autoritats de l'Estat, amb l'assentiment d'una burgesia immemorial que havia sabut mantenir un magnífic esperit d'ambició fins a principi del segle xx i que després el va abandonar atreta per les sirenes de la renda immòbil i de la inversió estàtica. Ens hi hem capbussat atrets pel diner fàcil i ràpid però, clar, de termini més o manco curt, és a dir, el turisme *low cost*: platja, càmping i folklorització. Per això plantem palmeres, mentre més al sud planten plàtans, sense descuidar la indumentària catalana omnipresent, com ara una senyera desvirtuada que serveix per ser seguidor de l'USAP, vendre préssecs a la vora de les carreteres i descobrir plaques commemoratives.

Se'n recorden de nosaltres?

La «gent del Sud» tira endavant, mentre nosaltres creiem i esperem. Avui sembla que no recordi que existim perquè passa de llarg i no s'atura a Perpinyà, i si se'n recorda, ens cola amb els francesos –a part dels catalanistes de torn–. Ens posa en la saca dels viatges a França per compres o en una etapa dels xàrters d'autobusos que du cap als castells càtars. Si no hi hagués el tossut presentador del temps de TV3, tot just si sabrien col·locar Perpinyà en un mapa: sempre ens pensen a costat de ciutats llunyanes del

sud francès, sempre s'obliden que anar de Barcelona a Lleida és com anar de Barcelona al Voló. Fins el figuerenc que des de fa poc temps va més a Girona que a Perpinyà, que era la seua ciutat de referència natural. El «català del sud» ha conservat aquell pragmatisme que hem perdut, aquell dinamisme que ens falla en un món francès provincià, poruc i subvencionat, i per tant passa de nosaltres. Em fa l'efecte que en el seu cap ja no vivim més en la mateixa història, i no pas des de la baula perduda del 1659, que no tingué més conseqüència que un canvi de monarca. El canvi és recent, potser de trenta anys. Fins i tot als llibres d'«història de Catalunya» s'hi explica ben poca cosa, d'aquella efemèride.

Però la falta no és pas únicament nostra, d'esperar i creure que la salvació ara de nou vindrà d'allà. Ells també s'han descuidat el nord, ara que no serveix de res que la bandera catalana onegi al cim del castellet perpinyanenc o que la llibertat ja no és un bé poc preuat al sud de l'Albera. Aquests últims trenta anys, els que uns volen creure i veure com a «germans del sud» s'han allunyat del nord perquè el tren del progrés no s'espera, les oportunitats es guanyen per voluntat pròpia, la història contemporània els va ajudar poc i van haver de fer-s'ho sols. Nosaltres mentrestant badàvem en el nostre glacis protegit pel benestar de ciutadà francès.

Un altre punt potser important i que hauríem de tractar més és la llengua. El major tret de catalanitat per a la «gent del sud» és parlar el català, cosa que no és més el cas aquí dalt. Nosaltres l'hem perdut i, ens agradi o no, ens ho poden retreure malgrat que ells sovint no saben la manera com l'hem perdut, una història de la qual també som responsables. Per tant, no ens podem lamentar gaire si ens menyspreen i ens consideren com a catalans de segona pel fet de no usar la llengua catalana ni tan sols quan ho necessitem. Dit això, els qui des del nord en fan l'esforç es veuen ben poc recompensats quan van al sud, de la mateixa manera que fan des del sud quan vénen a Perpinyà o rodalia. Aquestes condicions es poden reproduir fins a l'infinit: cadascú invocarà que ell té la situació en contra i serà el català que hi perdrà.

Això ha fet que el que semblava que ens podia acostar a la pràctica segurament ho ha fet però també a la realitat ens ha allu-

El turisme *low cost*: platja, càmping i folklorització. Venem indumentària catalana, com ara una senyera desvirtuada que serveix per ser seguidor de l'USAP

nyat. Sí que les carreteres ens porten més cap al sud, amb ofertes més diversificades, amb horaris més amples, amb preus de nou més assequibles, perquè sempre creurem que les ciutats sud-catalanes són més atractives, perquè Barcelona és una veritable metròpoli i alhora un museu complet a l'aire lliure a dues hores de casa, perquè Girona és allò que hauria de ser Perpinyà i perquè per ara el seu aeroport permet de viatjar a baix cost per tot Europa mentre el de Perpinyà te porta al camp londinenc, perquè «Espanya» i ara «Catalunya» serà el país del nostre turisme, perquè a més a més hi podem parlar el poc de català que encara sabem, perquè encara és el país dels somnis no assolits aquí amb l'al·licient de ser una part de Catalunya, un país que conserva una part d'allò que amb o sense recança, segons els casos, nosaltres ja hem perdut.

Dues velocitats diferents

Però la realitat de dues velocitats diferents no ens condueix cap a un futur gaire comú. Què pot esperar d'un departament francès pobre, d'origen català, ofegat en un marc politicoadministratiu en el qual no decideix gairebé res, una Catalunya autònoma que en terminis més o manco breus es plantejarà per tirar més endavant el procés de la independència com mai no s'ho havia preguntat com ara? Què pot fer i pensar d'una part de França que desconeix i ha oblidat en els viaranyos de la seua història aquella Catalunya que per salvar-se ho fa de manera solitària però pragmàtica i decidida, menystenint els seus socis immemorials de la catalanofília o de l'antiga corona catalanoaragonesa? Me pareix que haurem de ser nosaltres que haurem d'acollir-nos-hi o bé lamentar-nos de no haver sabut aprofitar la situació que se'ns obria a davant.

El Nord necessita el Sud, però no al contrari. ¿Tindrem la clarividència d'adonar-nos-en, vull dir no pas jo, sinó tots nosaltres en general i els qui decideixen en aquesta part en particular? Uns quants ja ho han fet, des d'activistes culturals que no s'han de convèncer fins a empresaris atrevits: els qui ho fan de manera concreta, i no els qui pateixen de la patologia antiga de la *reunio-nitis* o del nou virus d'aquest inici de segle, la *transfronteritis*.

No hi ha pessimisme sobrer en aquest escrit. Potser hi ha malestar, ironia, amargor. Potser també hi ha lucidesa subjectiva perquè sóc català d'aquesta terra. Sóc d'aquest nord de Catalunya. M'estimi aquesta terra de manera total, apassionada, brutal i visceral. M'estimi aquesta terra com un estima un ésser, un nin o una dona. M'estimi aquesta terra absolutament. Me l'estimi en el seu cos, en la seua carn, me l'estimi tant que me fa mal i tinc mal per ella. No parlaria pas d'aquesta manera si ella fos diferent. Us ha passat mai de tastar-ne, d'aquesta terra? Doncs a mi sí. L'he tastada, l'he flairada, l'he tocada i els que tant se n'afalaguen, els que la volen dominar, haurien de començar per fer això. Com voleu parlar, dirigir, administrar quelcom que no coneixeu? La conec per cor, l'he correguda i recorreguda, l'he posseïda, l'he albirada de tots costats. Me l'he empassada per tots els contorns i encontorns, les seues formes, les seues corbes, de dies i de nits, de vent i de sol, me l'he engolida.

Joan Peytaví Deixona és professor de la Universitat de Perpinyà i membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

Girona és allò que hauria de ser Perpinyà. El seu aeroport permet de viatjar a baix cost per tot Europa, mentre el de Perpinyà te porta al camp londinenc